

УДК 347.453: 631.173

Лізинг в АПК: проблеми становлення і перспективи розвитку

Т.І.Топішко

Здобувач кафедри обліку і аудиту ЛДАУ

Ключові слова: лізинг, лізингові операції, лізингові платежі, кредитоспроможність сільськогосподарських підприємств.

Key words: leasing, leasing operations, leasing payments, solvency of agricultural enterprises.

Розглянуто економічну природу лізингу як виду фінансових послуг інвестування основного капіталу та його роль в економіці, зокрема в АПК. Проаналізовано проблеми розвитку лізингу та шляхи їх вирішення

This article examines economic essence of leasing as a particular type of financial services on investment of fixed capital and its role in economics and in agriculture. Development problems and the ways of its solves were analyzed.

Постановка проблеми. В аграрному секторі економіки України відбувається тривалий і складний процес зміни економічних умов господарювання. Актуальною проблемою АПК є системне оновлення застарілих засобів виробництва на сучасній технічній основі, збільшення капітальних вкладень у розвиток матеріально-технічної бази сільського господарства та пов'язаних з ним галузей АПК. Одним із гнучких інструментів інвестицій та запровадження інновацій, їх фінансово-кредитного обслуговування, є лізинг (поєднання оренди з фінансуванням капітальних вкладень). В умовах економічної кризи та низької платоспроможності товаровиробників він полегшує доступ товаровиробників до нової техніки на умовах поступової сплати коштів, сприяє оновленню основного капіталу підприємств, випуску ними конкурентноздатної продукції.

Лізингові відносини як в Україні в цілому, так і в аграрній економіці зокрема, є порівнянно новим явищем. Вони знаходяться у стадії становлення і носять складний, суперечливий характер. Період бурхливого розвитку лізингового бізнесу змінився регресом. У національній економіці частка лізингу в загальному обсязі інвестицій не перевищує 3-5%. У той час як він набув поширення у більш ніж 80 країнах світу. У 2004 р. питома вага лізингу в загальному обсязі придбання основних засобів становила: у США – 50%, в Європі – 40%, в Азії – 80%, у Росії – 9-15% [2, С. 5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні аспекти лізингових відносин є досить розробленими у світовій економічній літературі. Проте для України розвиток лізингового бізнесу є новою й складною проблемою. Потребує уточнення визначення лізингу як системи економічних відносин та склад їх учасників, класифікація його видів, методика оцінки ризику лізингових операцій та розрахунку лізингових платежів тощо.

Вивченню й розробці теоретико-методологічних аспектів лізингових відносин присвячені праці Н.Адамова, В.Г.Андрійчука, Я.К.Білоуська, Д.Василенка, П.І.Гайдуцького, М.Я.Дем'яненка, І.Г. Костирко, О.Калитки, П.Т.Савлука, А.М.Турила, В.Г.Чабана, Г. В.Черевка та інших вчених. Проте ще багато питань залишаються недостатньо опрацьованими.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз стану та основних тенденцій розвитку лізингу в сільському господарстві України в цілому і в регіональному аспекті зокрема; виявлення факторів впливу лізингу на розвиток та технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу. Лізинг - довготермінова оренда (від 6 місяців до кількох років) машин, обладнання, транспортних засобів, виробничих споруд тощо на умовах поворотності, терміновості й платності, на підставі відповідного договору між орендодавцем і орендарем, що передбачає можливість їх наступного викупу орендарем. У лізинг здають предмети тривалого користування. Право власності зберігається за орендодавцем. Орендар сплачує повну вартість орендованого майна протягом терміну дії договору лізингу, використовуючи різні форми оплати (готівкою, товарами, послугами). Ціна продажу визначається після закінчення терміну лізингу.

Держава повинна активно підтримувати розвиток лізингу. В Україні у 1997 р. було розроблено пакет документів про лізинг. На даний час діє 16 лізингових компаній. Вони створені за галузевою та виробничою ознакою й орієнтовані на обслуговування підприємств певної області, наприклад, сільського господарства (компанія «Лізинг-техніка»), будівництва і транспорту (концерн «Електрон»). Найбільш потужно представлені комерційні лізингові компанії, створені банками, наприклад, «Аваль-лізинг», «Укрсимлізинг» та ін. Проте лізингові операції займають незначне місце в активних банківських операціях: 0,13% у загальному обсязі кредитування та 0,7% в кредитах на інвестиційну діяльність (табл. 1).

Таблиця 1

Кредити банків в економіку України на кінець вересня 2006 року

Види кредитів
Усього
1. Кредити в поточну діяльність
2. Кредити в інвестиційну діяльність, з них фінансовий лізинг

*Бюлетень Національного банку України. – 2006. - № 11.

Лізингове кредитування оновлення основного капіталу економіки в цілому, зокрема у сфері АПК України, є нестабільним. Воно не перевищує 10% і не може суттєво вплинути на зупинення спаду інвестиційної діяльності. Існують суттєві регіональні розбіжності у кількості техніки, одержаної за лізинговими угодами за останні сім років. За цей період найбільше техніки за лізинговими угодами придбала Київська (2510 од.), Дніпропетровська (1041 од.); найменше – Івано – Франківська (141 од.) та Закарпатська (102 од.) області. За кількістю техніки у розрахунку на 1000 га сільськогосподарських угідь та за їх вартістю, яка припадає на 1 га, розбіжність між областями зросла у 16 разів: від 1,61 машини на 1000 га і 94,2 грн. на 1 га сільгоспугідь у Київській області до 0,13 машини на 1000 га і 7,6 грн. на 1 га у Львівській області. Середні показники по Україні становлять відповідно 0,40 машини і 23,6 грн. (1, С.60). На думку вчених, для простого відтворення сільгосптехніки в АПК потрібно, щоб щорічне постачання тракторів і комбайнів становило відповідно 30-35 і 10 тис. одиниць [4, С.36].

НАК "Украгролізинг", як державна структура, надає сільгосптехніку терміном на 5–7 років. Лізингоодержувач відшкодовує її вартість і сплачує винагороду НАК максимум до 10% річних її невідшкодованої вартості. Середньорічна плата винагороди становила 2,8%. Приватні лізингові компанії надають техніку на 3–5 років під 17–20% із початковим внеском 30% вартості об'єкта лізингу [4, С.35–36]. За розрахунками економістів, вартість техніки із врахуванням лізингових платежів зростає на 20-30% при умові надання її НАК "Украгролізинг" і на 50% приватними компаніями. Як показує світовий досвід, ціна лізингових операцій підвищує вартість техніки на 20–40% [4, С.36]. Проте лізингоотримувач має перевагу в економії ресурсів, якщо співставляти із витратами його обігових коштів у разі одноразової плати за техніку при її купівлі.

Із метою розвитку лізингових відносин в АПК було створено Державний лізинговий фонд. Фінансові ресурси фонду формуються за рахунок бюджетних відрахувань і використовуються виключно на закупівлю вітчизняної сільськогосподарської техніки та двигунів до неї. Перелік підприємств, а також частку комплектуючих українського виробництва в техніці, визначає Державна міжвідомча рада.

Нажаль, переваги лізингу ще недостатньо оцінені в Україні. Така ситуація пов'язана із багатьма причинами, у т.ч. недосконалістю законодавчої бази та організаційно-економічного механізму лізингу, нестабільністю макроекономічної ситуації, кризовим станом АПК тощо.

Під час трансформаційних процесів та економічної кризи, що їх супроводжувала, фонди нагромадження скоротилися і знецінилися внаслідок дезорганізації фінансових потоків як результату високої інфляції, падіння виробництва, зростання числа підприємств – банкрутів, перетікання капіталів із виробничої сфери у торгівлю і банківську, відпливу їх за кордон та дії інших чинників. Зменшення інвестицій у 1992–2004 рр. призвело до скорочення співвідношення між питомою вагою сільського господарства в інвестиціях в основний капітал та у валовій доданій вартості. За розрахунками Н. С. Танклевської, основний капітал аграрної сфери у порівняльних цінах скоротився за цей період майже у 15 разів [1, С.59]. Основні засоби в галузі відпрацювали 90% нормативного строку експлуатації. Знос основних фондів сільськогосподарських підприємств у багато разів перевищує кількість нововведених у експлуатацію. У даній ситуації першочерговими цілями є пошук джерел фінансування капітальних вкладень. Джерела фінансових ресурсів поділяються на внутрішні і зовнішні. Внутрішні підприємство може мобілізувати швидко і просто, не залізаючи у боргову кабалу, отримуючи кредити і ризикуючи їх вчасно не погасити. У зв'язку із тяжким фінансовим становищем вітчизняних сільгоспвиробників це джерело фінансових коштів є надзвичайно обмеженим. Можна скористатися зовнішніми джерелами, до яких належать банківські кредити, бюджетне фінансування, лізинг, кошти інвесторів. Вони дозволяють залучити великі обсяги фінансування. Проте є дорогими, виникає складність з оформленням, наданням гарантій та застави, виникненням ризику несвоечасного погашення заборгованості та витрачанням прибутку на сплату відсотків за позику. У результаті дії багатьох чинників сфера АПК опинилася у надзвичайно скрутному становищі. Широко розповсюдженим явищем залишається збитковість сільськогосподарських підприємств. Фінансовий стан підприємства впливає на вибір способу використання сільськогосподарської техніки. Для рентабельних підприємств найдешевшим способом придбання техніки є договір купівлі–продажу техніки та фінансового лізингу, а для збиткових підприємств – договори про надання послуг сільськогосподарської техніки на вторинному її ринку. Останній не є розвинутим, хоча у сільськогосподарських товаровиробників Англії, Франції, Німеччини, США на один куплений трактор припадає три–чотири використаних. Понад 50% механізованих робіт фермерські господарства виконують тракторами, придбаними на вторинному ринку техніки у дилерських підприємств, які проводять також післяпродажне її обслуговування та ремонт [5, С.15].

На доцільність придбання сільськогосподарської техніки за готівку або через лізинг впливає багато чинників у т. ч. оподаткування. Без пільгового оподаткування лізинг стає фермерам дорожчим ніж придбання нової техніки. Розвиток лізингових відносин залежить також від рівня цін, що встановлюється на технічні засоби для села. Диспаритет цін на сільськогосподарську та промислову продукцію в Україні призвів до збитковості аграрних підприємств. В результаті вони не мають змоги нагромадити необхідні грошові кошти для забезпечення не тільки розширеного, а й навіть простого відтворення матеріально-технічної бази. Фінансування технологічних інновацій в Україні здійснюються переважно за рахунок власних джерел. Частка такого фінансування є стабільно високою й на регіональному рівні (табл.2).

Таблиця 2

Джерела фінансування технологічних інновацій у Львівській області у 2000-2006 рр., тис.

Роки
2000
2001
2002
2003
2004
2005
2006

*Розраховано за даними Головного управління статистики у Львівській області.

Прикро констатувати, що коштів іноземних інвесторів у фінансування технологічних інновацій за останні три роки залучено не було. Недостатньою є й державна підтримка, яка носить швидше випадковий характер.

Висновки. Основними чинниками, що стримує розвиток лізингу в АПК України є: нестабільна макроекономічна ситуація і недостатня увага держави до проблем АПК; правова й економічна невизначеність лізингової діяльності; недостатня мобілізація грошового капіталу комерційних банків для здійснення лізингових операцій; висока вартість лізингових послуг внаслідок обмеженості доступу лізингодавців до дешевих фінансових ресурсів; низька кредитоспроможність сільгосп підприємств; обмеженість кола об'єктів заставних операцій через нерозвиненість земельного ринку та законодавче обмеження щодо його розвитку; несвоєчасність виплат лізингових платежів агропідприємствами; висока ризикованість лізингових операцій і складність оцінки ризику неплатежу при невиконанні лізингової угоди; низький рівень відповідальності заводів-виробників за якість і укомплектованість лізингової техніки та відсутність гарантій на певний термін її використання; орієнтація рентабельних підприємств на закупівлю імпоротної техніки тощо.

Головними чинниками, що сприяють поширенню лізингу можуть бути: державна підтримка лізингу у сфері фінансування, кредитування, оподаткування; сталий економічний розвиток країни; сприятливий стан фінансового ринку.

Бібліографічний список

1. Танклевська Н.С. Проблеми розвитку лізингу в регіональних АПК // Економіка АПК. – 2007. - № 3 – С.58-61.
2. Адамов Н.А., Тилов А.А. Лізинг. – СПб.: Питер, 2005 – 128 с.
3. Галушак О.Я. Лізинг в системі стимулювання інвестиційної діяльності: Автореф. дис. к.е.н. – Львів, 1998. – С.6.
4. Чабан В.Г. Лізинг в АПК як інструмент запровадження інвестицій // Економіка АПК. – 2006. - № 3. – С.34-39.
5. Терещенко В.К., Артими В. І. Порівняльна оцінка агролізингу з іншими джерелами забезпечення технічними засобами сільгосптоваровиробника // Український інвестиційний журнал. – 2004. - № 11- 12 (113 – 114) - С.14 – 16.
6. Везомський Є.І. Фінансові аспекти розвитку лізингу в Україні // Наукові записки НУ "ОА". Серія Економіка, випуск 9, ч.ІІ – Острого, 2007. – С.102 – 111.

Усього	у тому числі		Питома вага окремих видів кредитів
	в нац. валюті	в іноз. валюті	
209689	110389	99304	100
169808	98780	710028	81
39880	11605	28276	19,0
277	253	24	0,1

грн

Загальна сума витрат	у т. ч. за рахунок кошті			
	власних	у %	держав-ного бюджету	у %
41448,5	15795,5	38,2	318	0,8
29619,9	28926,9	97,7	-	0,5
108652,4	104222,8	95,9	514,6	0,2
69682,4	40964,1	58,8	130,8	0,1
64423,4	53208,1	82,6	-	
75858	62233,2	82	98,3	5,5
72457,5	58855,2	81,2	4000	

В			
інозем-них інвесто-рів	у %	інші джерела	у %
20700	49,9	4635	11,1
-		693	2,3
-		3915	3,6
18547	26,6	10040,5	14,4
-		8215,3	12,8
-		13526,5	17,8
-		9602,3	13,3

